

Дудко Я.В.
СУБЪЕКТЫ УПРАВЛЕНИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТОЙ
В ВЫСШЕМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ УКРАИНЫ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XX – НАЧАЛО XXI СТОЛЕТИЯ)

В статье рассматривается проблема организации управления воспитательной работой в высших педагогических учебных заведениях Украины. Анализ научной литературы дал возможность прийти к выводу, что исследование функциональных особенностей субъектов управления воспитательной работой в высших педагогических учебных заведениях Украины, начиная со второй половины XX столетия до нашего времени, есть необходимым для определения накопленного положительного опыта и очерчивания приоритетных ориентиров дальнейшего развития организации процесса управления воспитанием студенческой молодежи в высшей школе Украины.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, воспитание, воспитательная работа, студент, управление, самоуправление.

Y.V.Dudko
SUBJECTS OF MANAGEMENT OF UPBRINGING WORK
IN HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTION OF UKRAINE
(THE SECOND HALF OF XX – BEGINNING OF XXI CENTURY)

The article focuses on the problem of management's organization of upbringing work in higher pedagogical educational institution of Ukraine. The analysis of scientific literature made it possible to conclude that in order to outline the priority guidelines for the further development of management's organization for the upbringing of student youth in the higher school of Ukraine, it is necessary to study the functional features of the subjects of management of upbringing work in higher pedagogical educational institution of Ukraine, in accordance with the established stages of development of the management of upbringing work in higher pedagogical educational institutions of Ukraine (the second half of XX – beginning of XXI century): I stage (1958-1990) – the stage of formation of management of upbringing work in high school in Ukraine; II stage (1991-2013) – the stage of reforming of management of future teacher's upbringing in higher educational institutions of Ukraine; III stage (from 2014 to present) – the stage of stabilization of management of upbringing work in higher pedagogical educational institutions of Ukraine.

The results of the study of the genesis of management of upbringing work in higher pedagogical educational institution of Ukraine (the second half of XX – beginning of XXI century) allowed to determine the accumulated positive experience of the subjects of management in the upbringing of student youth at each stage of the development of the management in high school: I stage (1958-1990) – coordinated work of representatives of the mechanism of management of the system of upbringing of student youth in high school with the aim of implementing a comprehensive idea of the development of society; II stage (1991-2013) – the humanization of the process of management of upbringing work in higher pedagogical educational institution through the development of subject-subject relations between participants in the upbringing process in higher school; III stage (from 2014 to present) – development of autonomy of subjects of management for the upbringing of student youth in higher pedagogical educational institutions.

Defining and substantiating the organizational and pedagogical principles of management of upbringing work in higher pedagogical educational institution of Ukraine (the second half of XX – beginning of XXI century) are the prospects of further scientific research.

Key words: higher educational institution, upbringing, upbringing work, student, management, self-management.

Подано до редакції 25.10.2017.

УДК 001.895:78.071.5(100)

© 2017

Іліницька Н.С.

ЗАРУБІЖНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ

У статті розглянуто питання диференціації навчання у зарубіжних наукових дослідженнях. Проаналізовані шляхи вирішення проблеми індивідуалізації та диференціації навчання в зарубіжних країнах. Висвітлено характерні ознаки система середньої освіти другої половини XX століття на Заході. До них відносяться: відсутність єдності (нерівноцінність статусів, змісту, рівнів освіти, перспектив подальшого навчання і соціального устрою); дуалізм (наявність двох провідних напрямків – академічного та практичного); антидемократичні принципи організації. Відмічені види диференціації в шкільній освіті – внутрішня, дидактична, вертикальна та горизонтальна.

Ключові слова: диференціація, диференціація навчання, індивідуалізація навчання, навчальний процес, зарубіжна освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Враховуючи сучасні вимоги до освіти, у педагогічній науці посилена увага до особистості, зросла актуальність питання диференціації навчання. З'явилися нові підходи до теоретичного і практичного вирішення проблем змісту освіти шляхом посилення індивідуально-диференційованої спрямованості навчально-виховного процесу. У зв'язку з цим велике значення має зарубіжний досвід, накопичений попередніми поколіннями вчених і практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питання індивідуалізації та диференціації навчання в зарубіжній педагогіці й вирішувалась неоднозначно.

Диференціація в зарубіжній школі існувала та існує поряд з індивідуалізацією що пов'язує розкриття особистісної сутності учня (студента), надає можливості розвиватися власним шляхом, враховуючи у навчанні свої здібності. Вивченню питання індивідуалізації навчання в зарубіжних країнах в різні часи приділялася увага в роботах дослідників і педагогів (Г. Алексевич, Н. Боженова, Т. Вожегова, І. Воскресенська, М. Кларін та ін.).

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати та висвітлити основні підходи у вирішенні проблеми індивідуалізації та диференціації навчання і практики в зарубіжній школі.

Виклад основного матеріалу дослідження... В історії психолого-педагогічної науки різні вчені підходили по-своєму до питання диференціації та індивідуалізації навчання. Науковці завжди вважали диференціацію своєрідною проблемою. Вони виділяли ті аспекти, які їм здавалися найбільш цікавими В ХІХ столітті англійський вчений Френсіс Гальтон намагався показати, що геніальність в природі самої людини залежить від спадковості, тому навчання має бути диференційованим, щоб розвинути те, що закладено в людині. Його послідовники вважали, що здібності, талант обумовлені іншим механізмом індивіда, фатально "зумовлені" природними здібностями [5].

В Англії ХІХ століття проблема загальної освіти і диференціації вирішувалася на користь диференціації, яка розглядалася в двох аспектах. Зовнішня диференціація виявлялася в існуванні різних типів шкіл, що давали принципово відмінну освіту: елітарних і масових. Внутрішня, дидактична, диференціація здійснювалася тільки на старшій елітарній школі, де зазвичай створювалося кілька рівноцінних відділень з різними навчальними планами. Така диференціація передбачала здійснення основного завдання по підготовці учнів до життя: вступ більшості з них в університети. У небагатьох елементарних школах, відвідуваних учнями протягом півтора-двох років, дидактична диференціація була відсутня, якість освіти була низькою [1, с.10].

Всі найбільш важливі практичні і теоретичні питання освіти в 20-і роки ХХ ст. в Англії розглядалися на засіданнях дорадчого комітету відомства освіти. Основним експертом-психологом з питань освіти був Сиріл Берт. У 1933 році С.Берт дав класичне визначення інтелекту: «Під інтелектом психологи розуміють загальну розумову здатність. Вона успадковується і тому вроджена, не залежить від навчання і виховання ... і, на щастя, може бути легко і ретельно виміряна» [1, с.23.].

Теорія С.Берта набула широкого поширення і знайшла вихід в шкільну практику. В англійській педагогіці 20-х років ХХ століття ствердились біологізаторські тенденції в розумінні природи людини. «Ідеальний план будь-якої школи, – писав С.Берт, – повинен мати в своєму складі класи: окремо – для відстаючих дітей, окремо – для здібних, а також класи для звичайних учнів. Для цих класів повинні бути підібрані відповідні програми і методи навчання» [10].

Таким чином, в англійській школі почала затверджуватися диференціація освіти, заснована на навчанні дітей в гомогенних, тобто однорідних, потоках, які об'єднували учнів по передбачуваному рівню розумової обдарованості [1, с.24].

У 20-30-ті роки американський вчений Е. Торндайк вважав, що «частина учнів не покаже ніяких успіхів, як би добре не було організовано викладання, а інші будуть показувати успіхи, яке б погане викладання не було». Він припускав, що біологічний фактор визначає рівень, межі інтелектуального розвитку людини, вище яких він не може піднятися ні за яких умов зовнішнього середовища. «Деякі учні не зможуть піднятися вище певного рівня, хоча б намагалися вони домогтися цього сотні годин. Вони просто не можуть вирішувати завдання певної міри складності і абстрактності абсолютно так само, як вони не можуть перестрибнути через бар'єр висотою 5 метрів, або підняти вантаж в 500 кг» [9].

Позицію визнання біологічної обумовленості здібностей висловлювали австрійський психолог Карл Бюллер, американський педагог Дж.Дьюї. З сучасних зарубіжних психологів цю позицію підтримує та розвиває Г. Ревеш і ін. Вони визначають що розвиток вроджених здібностей це організаційний процес.

Противники цього напряму зосереджували увагу пріоритетної ролі навколишнього середовища в психічному розвитку людини. Основоположником цих поглядів вважають К. Гельвеція, який писав, що люди «мають від народження однакові природні можливості для розумового і морального розвитку, а відмінності в психічних особливостях пояснюються різним впливом середовища, різними виховними впливами» [6].

М. Кларін зазначає, що в 70-80-і роки в педагогічну практику був введений план Келлера – персоналізована система навчання. Ця система використовує фронтальні форми роботи з метою мотивації (вступні лекції), заснована на роботі з матеріалом у власному темпі, вимагає повного оволодіння розділом для переходу до наступного. Ця система свого роду конвєсний процес навчання. Ми вважаємо, що спільними рисами індивідуалізованого навчання є побудова навчання на основі чітко сформованих навчальних цілей, використання стандартизованих механізмів, які програмують діяльність учнів і дозволяють їм працювати у власному темпі без допомоги вчителя; діагностичне тестування і відповідна корекція навчання, незалежність окремих відрізків навчальної послідовності, яка дозволяє диференціювати програму і результати навчального процесу. Таким чином, створюється позитивний настрій до навчання (порівнюються результати роботи

конкретного учня на різних етапах навчання), підвищується самоцінність особистості кожного учня (студента), а також підвищується культура самостійної праці. [4].

Відзначаючи прогресивний характер ідеї індивідуалізації навчання, М. Кларін виділяє і недоліки, які не вирішені ні практикою, ні теорією західних шкіл. По-перше, послаблюється безпосередня керівна роль вчителя; по-друге, навчання орієнтується на відтворення зміст матеріалу; по-третє, відсутність єдиної загальноосвітньої бази і критеріїв роботи учнів знижує рівень самого навчання; по-четверте, велику складність представляє організація навчання. Ці недоліки, на думку М.В. Кларін привели до різної якості освіти не тільки в різних штатах, містах, школах, а й усередині самого класу. Розмовляючи зі студентами, які пройшли навчання в навчальних закладах США, з'ясовано, що кожен учень має право зробити вибір навчальних предметів (крім обов'язкових) і рівень складності навчання. Це дозволяє набрати певну кількість балів і зайняти місце в рейтинговій таблиці. Від цього залежить, чи отримає учень диплом або сертифікат про закінчення навчального закладу і багато в чому визначає його подальшу освітню долю [4].

Проблема індивідуалізації та диференціації навчання знайшла відображення і в зарубіжній американській педагогіці й вирішувалась неоднозначно. Так, сучасний педагог К. Томлінсон зазначає, що кожного разу, коли вчитель шукає доцільні індивідуальні завдання для окремих учнів або малих груп учнів з тим, щоб створити кращі навчальні умови і використати можливості учнів, він іде шляхом індивідуально-диференційованого навчання. Дослідниця розглядає диференціацію як спосіб мислення педагога про те, як діє навчання на індивідуальне сприйняття і розвиток різних учнів, як спосіб організації такого навчання різними шляхами. Американські педагоги (М. Адлер, Дж. Бруннер, Дж. Конант, Е. Метчел та ін.) під диференціацією розуміють різні форми й методи врахування індивідуальних особливостей учнів (студентів). Німецький дослідник Д. Копф розглядає диференціацію як розподіл учнів (студентів) на різні групи за характерними для них особливостями, щоби досягти поставлених навчальних цілей а Р.Вінклер під диференціацією навчання розуміє розподіл учнів за типами навчальних закладів; варіативність навчання за дидактичними цілями; групування учнів (студентів) за певними особливостями; в використанні різнобічних форм і методів навчання [3].

В Японії диференційований та індивідуалізований підходи в професійній підготовці фахівців розглядаються як динамічний процес розвитку людини упродовж усього життя. У вищих навчальних закладах освіти Румунії, Угорщини та Хорватії студенти працюють у диференційованих підгрупах за індивідуальними планами, тобто диференціація здійснюється за змістом і обсягом матеріалу. В Англії, Бельгії, Швеції, США та інших економічно розвинутих країнах на основі диференційованого та індивідуалізованого підходів розробляються спеціальні програми в галузях навчальної й особистісної фахової орієнтації [7].

На Заході система середньої освіти другої половини ХХ століття вже мала характерні ознаки:

- відсутність єдності (нерівноцінність статусів, змісту, рівнів освіти, перспектив подальшого навчання і соціального устрою);
- дуалізм (наявність двох провідних напрямків в освіті - академічного та практичного);
- антидемократичні принципи організації (відбір на ранній щаблі навчання, жорсткий розподіл за типами і видам шкіл) [7].

Зміни в шкільній освіті передбачають перегляд викладання предметів у вищих навчальних закладах. Зміни у сфері вищої освіти мають ряд проблем, частина яких має об'єктивні, а частина – суб'єктивні причини. До об'єктивних причин можна віднести не тільки скорочення годин на вивчення предметів фахового циклу музично-педагогічних факультетів, що негативно позначається на якості навчання.

С.Томлінсон пише про те, що в забезпеченні реальних можливостей для навчання в гетерогенній групі студентів, в інклюзивних класах важливе значення має диференційоване навчання. Він вказує, що диференційоване навчання передбачає використання педагогом: 1) різних способів для учнів, щоб вивчити зміст навчальних програм; 2) різноманітність сенсу діяльності або процесів, через які учні можуть прийти до розуміння і засвоєння інформації та ідей; 3) різноманітні варіанти, через які учні можуть демонструвати і показувати, що вони дізналися [8].

G.Thomas та A.Loxley вважають, що ефективна диференціація навчання в гетерогенних класах є потужним інструментом, який дозволяє вчителям створювати інклюзивні школи і класи, в яких до кожному студенту ставляться з повагою, всі діти цінуються в рівній мірі [8].

A. Broderick вказує, що диференціація навчання дає можливість успішного включення всіх учнів в загальноосвітні класи, в тому числі і інвалідів [8].

У ФРН істотно поповнився перелік основних гімназійних профілів. Крім спеціалізацій зі стародавніх мов, нових мов та природничої, з'явилися технічні, музичні, сільськогосподарські, комунальні, економічні та ін. В шкільній освіті ФРН виділяються наступні види диференціації:

- внутрішня диференціація – це методична організація процесу навчання в у середині курсової системи. Мова йде про диференційно поставлені завдання для навчання, виборі методів, засобів, форм педагогічної допомоги вчителя;

- дидактична диференціація – це види формальної організації учнів для виконання певного навчального завдання: індивідуальний, партнерський, груповий, змішаний способи;
- вертикальна диференціація – це розподіл по курсам учнів з різним рівнем успішності;
- горизонтальна диференціація – розподіл учнів за принципом однакової успішності з усіх навчальних предметів [7].

Основними формами диференціації є:

- різні типи навчальних закладів;
- профільні потоки всередині однієї школи;
- освіта різнорівневих груп учнів на одному профільному потоці [2].

Значним у зарубіжному освітньому досвіді з'являється конструювання диференційованих завдань і вправ, при якому враховуються такі чинники:

- 1) ступінь знайомства учня з матеріалом;
- 2) спосіб пред'явлення завдання (письмово або усно);
- 3) оцінка того, чи це самостійне завдання або входить в систему;
- 4) кількість запропонованих пам'яток, інших видів підтримки.

В ході роботи учні отримують різноманітну допомогу: перевірка сприйняття ними завдання і обговорення з учителем процес його виконання; допоміжні запитання під час обговорення будь-якої проблеми; перегляд зошитів і виправлення помилок [8].

Аналізуючи практику роботи з обдарованими учнями в США, Європі та Росії з'ясовано, що є дві альтернативні один одному стратегії їх навчання: прискорення і збагачення. В зарубіжних країнах стратегія прискорення темпу навчання або акселерація стає все популярнішим. Розрізняють такі варіанти акселерації: 1) ранній вступ до школи; 2) перескакування через клас; 3) формування шкіл і класів з прискореним навчанням; 4) акселерація по предмету або групам предметів; 5) попереднє вивчення вузівського курсу [8].

Освітня практика, що склалася в системі шкільної освіти, дозволила нам виявити ряд істотних протиріч між:

- потребою систематизації світового досвіду по диференціації шкільного навчання і недостатністю даних про результати впровадження диференціації навчання в практику середньої школи;
- можливістю використання американського педагогічного досвіду при вдосконаленні диференціації навчання у колишніх радянських країнах і наявним рівнем теоретико-методологічного знання про диференційований навчання в середніх школах;
- необхідністю врахування світових тенденцій при визначенні шляхів вдосконалення диференціації навчання в нашій країні і недостатністю знання про тенденції розвитку диференційованого навчання в освіті США;
- необхідністю цілісного уявлення про диференційоване навчання в середній школі США і відсутністю повного системного наукового знання з цієї проблеми [2].

На думку О.Певцової еволюція системи освіти до кінця століття змінила розуміння поняття «диференціація навчання» та запропонувала нове поняття «диференціація освітньої системи», яке охоплює всі структурні ланки освіти:

- 1) створення багатоваріантних навчальних закладів, шкіл альтернативного характеру, всіляких навчальних центрів, де надаються широкі перспективи отримання якісної освіти за обраним напрямом;
- 2) поява різних форм організації навчальних занять (відхід від традиційної класно-урочної системи);
- 3) різнорівневе викладання;
- 4) диференціація в області підготовки педагогічних кадрів;
- 5) створення окремих класів за здібностями з орієнтацією на певний вид діяльності в майбутньому;
- 6) здійснення можливості отримати не тільки базову освіту для продовження навчання в майбутньому, а й придбати певну спеціальність (в школах нового типу практикується видача спеціальних посвідчень за певною спеціальністю) [6].

Висновки... Таким чином, проаналізовано вітчизняні і зарубіжні дослідження, щодо диференціації та індивідуалізації навчання. Це є провідним принципом у професійній підготовці майбутніх фахівців, який сприяє виявленню та розвитку здібностей студентів, забезпечує можливість обирати напрямок навчання відповідно до інтересів і нахилів. Якщо сенс диференційованого підходу в навчанні полягає в тому, щоб, знаючи і враховуючи індивідуальні відмінності у навчанні студентів, виявити для кожного з них більш раціональний характер роботи то диференційований підхід – це особливий підхід до різних груп учнів (студентів), що лежить в основі організації навчальної роботи, різної за змістом, обсягом, складністю, методами і засобам. Результати освіти не відчутні відразу, але вони з'являться в майбутньому, якщо спиратимуться на той багаж знань, який є в науці зараз, та над яким продовжують працювати вчені всього світу.

Використана література:

1. Алексевич Г.Л. Принцип единства и дифференциации образования в современной школьной системе Великобритании (80-е) : Дис ... канд. пед. наук 13.00.01 / Г.Л. Алексевич. – НИИ педагогики Украины. – Киев, 1992. – 242 с.
2. Боженова Н.А. Дифференциация обучения в современной средней школе США : дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.01 – Общая педагогика, история педагогики и образования / Наталья Алексеевна Боженкова. – Волгоград, 2007. – 169 с.
3. Вожегова Т.В. Проблема индивидуализации и дифференциации начального обучения в отечественной дидактике 50-90-х гг. XX ст. : дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика история педагогики» / Вожегова Татьяна Викторовна. – Ялта, 2007. – 240 с.
4. Дифференцированное обучение как средство повышения эффективности урока <https://xreferat.com/71/3343-1-differencirovannoe-obuchenie-kak-sredstvo-povysheniya-effektivnosti-uroka.html>
5. Мердеш Е. Очаги воспитания интеллектуальной элиты. Критериальный подход в организации и моделировании учебных заведений нового типа. / Е. Мердеш // Директор школы. – 1994. – № 2 (7). – С. 42-46.
6. Певцова Е. А. Дифференциация обучения в педагогической теории и практике общеобразовательных учреждений, период 1917-1994 гг. : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Елена Александровна Певцова. – Москва, 1994. – 172 с.
7. Подчиненков И.Е., Пекшева В.В. Зарубежный опыт дифференциации обучения http://pravmisl.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=743
8. Прокофьева М.Ю. Развитие идеи индивидуализации и дифференциации обучения в зарубежных странах / Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского Серия «Проблемы педагогики средней и высшей школы». Том 26 (65). – 2013. – № 1. – С. 100-112.
9. Шамова Т.И. Иновационные процессы в школе как содержательно-организационная основа механизма её развития / Т.И. Шамова, А.Н. Малинина, Г.М. Тюлю. – М. : Новая школа, 1993.
10. Simon B. Intelligence, Psychology and Education : A Marxist Critique. – Lnd. : Lawrence and Wishart, 1978. – 286 p.

Илиницкая Н.С.

ЗАРУБЕЖНЫЕ НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ ДО ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ОБУЧЕНИЯ

В статье рассматриваются вопросы дифференциации обучения в зарубежных научных исследованиях. Проанализированы пути решения проблемы индивидуализации и дифференциации обучения в зарубежных странах. Освещены характерные признаки системы среднего образования второй половины XX века на Западе. К ним относятся: отсутствие единства (неравноценности статусов, содержания, уровней образования, перспектив дальнейшего обучения и социального устройства); дуализм (наличие двух ведущих направлений – академического и практического); антидемократические принципы организации. Выделены виды дифференциации в школьном образовании – внутренняя, дидактическая, вертикальная и горизонтальная дифференциация.

Ключевые слова: дифференциация, дифференциация обучения, индивидуализация обучения, учебный процесс, зарубежное образование

N.S.Ilinitska

FOREIGN SCIENTIFIC APPROACHES OF DIFFERENTIAL EDUCATION

The article deals with the questions of differentiation of study in foreign scientific researches. The ways of solving the problem of individualization and differentiation of training in foreign countries are analyzed. The characteristic features of the secondary education system of the second half of the twentieth century in the West are highlighted. These include: • the lack of unity (unequal status, content, levels of education, prospects for further education and social organization); • dualism (the presence of two leading areas - academic and practical); • Antidemocratic principles of organization.

The marked types of differentiation in school education: 1) internal differentiation - is a methodical organization of the learning process in the middle of the course system. These are the differentiated tasks for teaching, the choice of methods, tools, and forms of teacher assistance teacher; 2) didactic differentiation is a form of formal organization of students for the fulfillment of a particular learning task: individual, partner, group, mixed methods; 3) vertical differentiation - this is the distribution of courses for students with different levels of success; 4) horizontal differentiation - the distribution of students on the principle of equal success in all subjects.

It is taken into account that in foreign educational experience there is a design of differentiated tasks and exercises, in which the following factors are revealed: 1) the degree of student acquaintance with the material; 2) the method of presenting a task (written or oral); 3) an assessment of whether this is an independent task or included in the system; 4) the number of proposed monuments, other types of support. During the course the students receive a variety of help: checking their perception of the problem and discussing with the teacher the process of its implementation; auxiliary questions when discussing any problem; review notebooks and fix bugs.

Analyzing the practice of working with gifted students, it became clear that there are two alternative strategies to their learning: acceleration and enrichment. In foreign countries, the strategy of accelerating the pace of learning or acceleration is becoming increasingly popular. There are the following variants of acceleration: 1) early admission to school; 2) jumping through the class; 3) the formation of schools and classes with accelerated training; 4) acceleration by object or group of objects; 5) preliminary study of the university course.

Key words: differentiation, differentiation of teaching, individualization of teaching, educational process, foreign education..

Подано до редакції 24.10.2017.